

Diskuse

K otázce identity sociální pedagogiky – otevření diskuse

Sociální pedagogika je aplikovanou pedagogickou disciplínou, na kterou nelze nahlížet zcela samostatně mimo kontext ostatních podoborů pedagogiky a dokonce ani mimo kontext ostatních sociálních a humanitních věd. Fundamentální otázky týkající se identity sociální pedagogiky si kladou sociální pedagogové již několik desetiletí (srov. např. definice sociální pedagogiky v dílech B. Krause, Z. Bakošové a dalších). Její vymezení naráží na řadu mezioborových vztahů, které nelze podle našeho názoru překonat pouhým uznáním jejich existence, nýbrž permanentní recepcí a reflexí dynamického charakteru těchto vztahů a s nimi související základní neurčitostí při hledání definice sociální pedagogiky. V tomto diskusním příspěvku se chceme věnovat především klčovému vymezení vztahu sociální pedagogiky vůči sociální práci a s tím související vnitřní charakteristikou sociální pedagogiky.

Definovat exaktně sociální pedagogiku se díky výše zmíněné neurčitosti jeví jako mimořádně obtížný úkol. Její oborové vymezení naráží ve své samotné podstatě na základní napětí, které nelze překonat, a které je zároveň jádrem veškerého sociálně pedagogického působení. Jedná se o napětí mezi sociálním posláním této disciplíny, které ji vždy bude směřovat k nacházení sociální vyváženosti a sociálního smíru, a posláním pedagogickým, které vždy bude tuto rovinu překonávat a posouvat sociální situace do roviny situací výchovných, kterým je vlastní spíše vytváření určitého tlaku na vnitřní proměnu a posun, jehož intencí není pouhá stabilizace či nalezení přiměřeného módu existence. Sociální těžiště má sociální pedagogika společné se všemi podobnými a blízkými obory, zejména se sociální prací. Pedagogické těžiště z ní však činí disciplínu, která tuto rovinu bude vždy přesahovat (transcendovat). Paradoxní ovšem je, že radikální překonání tohoto napětí by patrně sociální pedagogiku redukovalo natolik, že by ji připravilo o její vlastní identitu.

Pro toto základní napětí, které tolik trápí všechny, kdo chtějí sociální pedagogiku studovat a zejména ty, kteří ji chtějí aplikovat, je nejen obtížná definice oboru jako taková, ale také jeho prezentace a vymezení ve vztahu k ostatním. Její neurčitost, neustálé napětí mezi pedagogickým a sociálním, způsobuje však nejen problémy, ale je rovněž životodárnou půdou, v níž se může projevovat kreativita studentů i pracovníků v praxi. Sociální pedagogika v tomto smyslu není určena těm, kdo touží po stabilitě klidného a dobře ohraničeného oboru, ale poskytuje nemalé příležitosti těm, kdo jsou sami o sobě dynamičtí a flexibilní.

Další klíčovou rovinou, v níž se ovšem naznačené předchozí napětí silně projevuje, je preventivní a intervenční vymezení sociálního těžiště v rámci sociální pedagogiky. Zdá se, že díky intenzivnímu napětí mezi pedagogickým a sociálním, které stojí v samotném srdci disciplíny, lze vysledovat silný příklon k preventivnímu charakteru sociální pedagogiky. Preventivní totiž v tomto smyslu znamená zaměřený na budoucnost, a v mnohém si je bližší s pedagogickým těžištěm v sociální pedagogice. Samozřejmě nelze na preventivní charakter redukovat celou pedagogickou dimenzi oboru, nicméně podle našeho názoru existuje úzké spojení mezi snahou o zabránění potenciální sociální nestability (budoucnostní rovina) a mezi snahou o transcendenci zúčastněných osob při výchovném působení (rovněž budoucnostní rovina). Pochopitelně i sama pedagogika pracuje v rámci svého vlastního působení intervenčně, protože existují pedagogické situace, které intervenci jednoduše vyžadují. Stejně je tomu v oblasti sociální pedagogiky. Jednoduše řečeno nelze veškeré problémy, s nimiž se vypořádává sociální pedagogika i pedagogika sama, řešit preventivně. Bylo by jistě krásné, kdyby bylo preventivní působení natolik účinné, aby zabránilo tomu, že si všichni klienti (žáci) prožijí negativní zkušenost v podobě poklesku či pádu. Taková situace je iluzorní a není dost dobře možná již kvůli jedné z antinomií výchovy rozlišené E. Finkem, totiž že zkušenost je výchovou nepřenositelná a každý si ji musí vytvářet sám.

Každá škola, a vlastně v tomto smyslu i preventivní působení sociálních pedagogů, které je v mnoha ohledech škole podobné, je do jisté míry oddělená od samotného života. Sociální pedagog, stejně jako každý jiný vychovatel, může pouze ukazovat cesty, ale přijmout je za své a projít si je musí každý sám. To ovšem samo o sobě nesnižuje váhu, kterou sociální pedagogika oprávněně klade na preventivní a výchovné působení. V jistém smyslu jsou podle našeho názoru akcent kladený na preventivní působení a snaha minimalizovat budoucí potřebu intervence rozlišujícím znakem sociální pedagogiky vůči sociální práci, která v mnoha případech působí ve společnosti až tehdy, kdy je zapotřebí intervence (aniž bychom chtěli upírat sociální práci preventivní rovinu, kterou bezesporu má). Poskytování účinné pomoci v krizi se nevyhýbá žádné pomáhající sociální profesi a tím méně sociální pedagogice, nicméně zdá se nám, že „vlastnější“ je její poskytování sociálními pracovníky. Naopak se nám z výše uvedených důvodů jeví jako hlubší sepjetí sociální pedagogiky s preventivním působením, jehož výrazný výchovný charakter je jedním z mostů mezi pedagogickým a sociálním těžištěm této disciplíny.

*Jiří Pospíšil
Univerzita Palackého v Olomouci*